

Autorytet nauczyciela – jak go budować, jak go utrzymać?

Nauczyciele to jedna z tych grup zawodowych, której pozycja w przestrzeni społecznej oparta jest na wypracowanym autorytecie. W pracy zawodowej nauczyciela autorytet stanowi też fundament współpracy z uczniami i rodzicami. Bez niego trudno osiągnąć pożądane rezultaty własnych działań i, co za tym idzie, satysfakcję z wykonywanej pracy.

Warto zastanowić się nad różnymi definicjami autorytetu.

Autorytet (z łac. auctoritas – powaga, znaczenie) to:

- Społeczne uznanie, prestiż osoby/grupy bądź instytucji społecznych, oparte na cenionych w danej grupie wartościcach.
- Osoba lub instytucja ciesząca się uznaniem, mająca kredyt zaufania w kwestii swego profesjonalizmu, prawdomówności i bezstronności.
- W kontaktach międzyludzkich – osoba mająca określone cechy przywódcze, z wysoką inteligencją emocjonalną lub/i charyzmą, czyli posiadająca określone osobiste zalety.
- W psychologii – osoba, której jesteśmy skłonni podporządkować się i wykonywać jej polecenia.

Jak zatem postępować, aby zdobyć uznanie, prestiż, poważanie oraz pozycję lidera, przywódcy, którego uczniowie zechcą z własnej woli słuchać? Niezwykle trudne, niemal niewykonalne zadanie, ale... warto spróbować.

Po pierwsze, należy pamiętać, że samo wykonywanie zawodu nie jest w dzisiejszym świecie równoznaczne z prestiżem. Wielu ludzi ma złą opinię o szkole i nauczycielach, o systemie edukacji w ogóle. Profesja nie cieszy się takim szacunkiem jak kiedyś. Tym bardziej jednak należy przełamywać stereotypy, aby to negatywne nastawienie starać się zmienić.

Po drugie, trzeba wiedzieć, że autorytet nie jest dany raz na zawsze, jego budowanie i utrzymanie (często także odbudowywanie) wymaga stałego wysiłku.

Psycholog, Dorota Zawadzka, wskazuje, że: „**Autorytet jest niezbędny w pracy nauczyciela. Należy go systematycznie budować i umacniać, choć nie za wszelką cenę. Z budowaniem autorytetu jest tak samo jak z budowaniem czegokolwiek innego. Potrzebne są porządne fundamenty, najlepsze materiały, czas i bardzo ciężka praca.**”

Dorota Zawadzka wskazuje cztery podstawowe „fundamenty i materiały” pomagające w budowaniu autorytetu i pozycji zawodowej. Są to:

- 1. Autentyzm przekonań i postaw.**
- 2. Wiedza i pasja.**
- 3. Sprawiedliwość.**
- 4. Szacunek i stawianie granic.**

Ad. 1

Należy pamiętać, że nikt nie jest w stanie zbudować i utrzymać autorytetu, jeśli nie oprze go o faktycznie wyznawane przez siebie wartości. Autentyzm przekonań i postaw budzi w uczniach największy szacunek. Powinno się dbać, aby wewnętrzne zasady i reguły były jasne dla uczniów. Zawadzka zwraca uwagę na sposób komunikowania się z podopiecznymi – otwarty i jednoznaczny. Podkreśla też, jak ważne w kontaktach z uczniami są życzliwość i uśmiech.

Nauczyciel musi dbać o spójność słów i zachowań, postępować zgodnie z głoszonymi przez siebie zasadami. Najgorszą rzeczą jest, gdy nauczyciel robi i mówi coś innego niż

wymaga. Zwłaszcza dojrzewająca młodzież jest niezwykle krytyczna, wyczulona na wszelki fałsz i dysonans w zachowaniu dorosłych. Trzeba pamiętać, że nauczycielem jest się zawsze i wszędzie. Wybierając ten zawód, musimy liczyć się z konsekwencjami „bycia na celowniku” opinii publicznej. Jeśli oczekujemy pewnych zachowań od uczniów, sami musimy świecić przykładem. Punktualność, obowiązkowość, pracowitość, przestrzeganie terminów, wywiązywanie się ze zobowiązań, dbałość o poprawny język i staranny ubiór – to pożądane cechy nauczyciela.

Czy nadmierna samokontrola nie doprowadzi jednak do tego, że będziemy sztuczni? Lucyna Bojarska w swojej bestsellerowej książce „Belfer na huśtawce” radzi, że trzeba starać się unikać sztuczności, być sobą, nie udawać kogoś, kim się nie jest i (to uwaga zwłaszcza dla młodych nauczycieli) niekoniecznie naśladować podpatrzone wzorce lub wyobrażenia nauczyciela, nie skupiać się na tym, by dobrze wypaść w roli. Ważne jest okazywanie emocji, nazywanie ich (radość, zadowolenie, ale też zdenerwowanie, zniecierpliwienie, gniew). Jeśli uczniowie dostrzegają autentyczność nauczyciela, sami stają się bardziej otwarci, czują się bezpieczni, lepiej komunikują się i współdziałają w grupie.

„Verba docent, exempla trahunt” („Słowa uczą, przykłady pociągają”) – łacińska maksyma uświadamia nam, że trzeba starać się żyć według zasad, stanowiąc wzór do naśladowania, świecić przykładem. Nie znaczy to jednak, że nauczyciel musi być idealny, krystaliczny. Każdemu czasem zdarza się popełnić błąd, co uczniowie skwapliwie wyłapują. W utrzymaniu autorytetu bardzo ważna jest umiejętność przyznania się do błędu.

Dystans do siebie, świadomość własnych słabości i poczucie humoru, właściwe reagowanie na popełnione gafy - umacniają nasz autorytet, zamiast go osłabiać. Nauczyciele autentycznie się zachowujący, o silnej osobowości – świadomi swoich mocnych stron, ale i ograniczeń, są bardziej wiarygodni dla uczniów.

Ad. 2

Nauczyciel budując autorytet musi pokazać uczniom, że jest zdeterminowany, aby z pomocą umiejętności i doświadczenia przekazać im swoją wiedzę oraz nauczyć ich, jak tę wiedzę powinni zdobywać sami. Wiedza i mądrość to fundamentalne wartości, które pomagają budować autorytet. Uczniowie niekoniecznie muszą podzielać zainteresowania nauczyciela, ale cenią jego kompetencje w danej dziedzinie i profesjonalizm, a także pracowitość i zaangażowanie. W pracy nauczyciela ważne jest, aby nie popadać w stagnację i rutynę. W szybko zmieniającym się świecie musimy starać się „być na bieżąco”, ciągle się dokształcać i uzupełniać wiedzę zdobytą na studiach.

Dla uczniów ważna jest też umiejętność przekazywania wiedzy w interesujący sposób, dlatego warto wzbogacać swój warsztat pracy, dbać o urozmaicenie metod i form pracy. Prowadząc lekcje nauczyciel powinien starać się unikać schematyzmu i powielania raz przyjętych rozwiązań.

Autorytetami są nauczyciele kompetentni w swojej dziedzinie, o szerokich horyzontach myślowych i bogatych zainteresowaniach. Należy pamiętać, że nie można być „autorytetem od wszystkiego”. Dobrze być profesjonalistą w swojej dziedzinie, mieć jednak orientację w świecie („wiedzieć wszystko o czymś i coś o wszystkim”). W dzisiejszym świecie trzeba wskazywać uczniom, gdzie i w jaki sposób szukać informacji na interesujące nas tematy, samodzielnie zdobywać wiedzę i nabywać umiejętności. Współczesny nauczyciel powinien być przewodnikiem po świecie wiedzy, tutorem, który prowadzi do osiągnięcia celu, ale nie wyręcza. Maria Leśniak w swojej pracy o autorytecie nauczyciela wyraziła przekonanie, że „uczeń oczekuje mistrza, który potrafi zafascynować, któremu chce się projektować zmiany, upowszechniać innowacje, którego można naśladować”. Większość nauczycieli poddałaby tę tezę w wątpliwość, bo z codziennych doświadczeń wynosimy przeświadczenie, że uczniom niczego się nie chce, niewielu z nich jest zainteresowanych

przedmiotem. Tym większym wyzwaniem jest dzisiaj praca nauczyciela. Jeśli zarazimy choć kilka osób naszą pasją, a innym przekazemy niezbędną porcję wiedzy, to już sukces!

Ad. 3

Kolejnym fundamentem w budowaniu autorytetu jest sprawiedliwość. W różnych badaniach obejmujących uczniów na wszystkich poziomach edukacyjnych jest ona wskazywana jako jeden z najważniejszych czynników wpływających na opinię o nauczycielu. Dorota Zawadzka podkreśla, że nauczyciel, nawet posiadający ogromną wiedzę i pasję, ale nie trzymający się ustalonych reguł, nie daje uczniom poczucia bezpieczeństwa niezbędnego w procesie nauczania. Zmieniając kryteria ocen, nie stosując się do ustalonych zasad, jednakowych dla wszystkich uczniów, nie buduje w nich motywacji, wręcz demotywuje. Uczniowie bardzo źle reagują na wszelkie przejawy niesprawiedliwości – wyróżnianie, faworyzowanie niektórych z nich, a ignorowanie wysiłków innych, sugerowanie się obiegowymi opiniami lub ocenami z innych przedmiotów („dopasowywanie ocen”). Zwłaszcza we wczesnym etapie edukacji z powodu poczucia niesprawiedliwości łatwo się zniechęcają i zrażają nie tylko do nauczyciela, ale także nauczanego przez niego przedmiotu.

Nasza praca wymaga wielkiego wyczucia i wrażliwości. W budowaniu i utrzymaniu autorytetu pomagają: poszanowanie ucznia, jego godności i stawianie jasnych wymagań. Uczniowie, jak wynika z wielu badań, bardzo cenią nauczycieli kompetentnych w swojej dziedzinie, wymagających, stanowczych, nawet surowych, ale jednocześnie cierpliwych, wyrozumiałych i sprawiedliwych. Wielkim poszanowaniem cieszą się też nauczyciele, którzy wykazują indywidualne podejście do uczniów, interesują się ich problemami, jako wychowawcy angażują w życie wspólnoty klasowej.

Ad. 4

Dorota Zawadzka wskazuje, że do zbudowania i utrzymania autorytetu w zawodzie nauczyciela konieczny jest też wzajemny szacunek i stawianie granic. Wiele doświadczonych pedagogów zgodnie uważa, że nauczyciel powinien traktować uczniów podmiotowo, szanować ich godność. Aby dobrze wykonywać swój zawód, bezwzględnie musi lubić dzieci, młodzież, lubić pracować z ludźmi. Relacje nauczyciel – uczeń powinny być oparte na wzajemnym szacunku i życzliwości. Należy pamiętać jednak o stawianiu granic. Nauczyciel przyjaźnie nastawiony do swoich uczniów, otwarty na ich problemy nie może być ich kumplem. Powinien zachować niezbędny dystans i wymagać szacunku dla siebie. Obie strony nie mogą zapominać, jak należy odnosić się do siebie.

W szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych bardzo ważna (choć obecnie trudna) jest też współpraca z rodzicami. Nauczyciel, nawet najbardziej uwielbiany, nie może wchodzić w rolę i kompetencje rodzica, ale powinien zachęcić go do współdziałania ze szkołą dla dobra dziecka.

Co osłabia autorytet nauczyciela?

- m.in. przemoc psychiczna, brak wyraźnych kryteriów oceny uczniów, niesprawiedliwość, kierowanie się obiegową opinią, a także luki w wykształceniu, arogancja, brak pewności siebie, niekonsekwencja, nieumiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, brak spójności słów i zachowań...

O autentycznym autorytecie nauczyciela możemy mówić, gdy:

1. Prezentowane przez nauczyciela, społecznie akceptowane cele i wartości uczeń dobrowolnie przyjmuje za swoje i spontanicznie (w sposób niewymuszony przez nacisk zewnętrzny) podejmuje aktywność zmierzającą do realizacji tych celów i wartości.

2. Podporządkowanie nauczycielowi nie wynika z jego władzy, dominacji, a z uznania, zaufania i podziwu.

Lucyna Bojarska w publikacji „Belfer na huśtawce” podkreśla, że autorytet nauczyciela nie może wynikać z dominującej pozycji w relacji z uczniami.

Wyróżnia dwa typy autorytetu:

- Autorytet ujarzmiający – polegający na przytłaczaniu uczniów, wymuszaniu posłuszeństwa i bezwzględnego podporządkowania się wychowanków. Wg autorki konsekwencją takiej postawy nauczyciela jest tłumienie samodzielności ucznia, a narzucanie gotowych sądów skłania do zajęcia biernej postawy i niewiary we własne siły.

- Autorytet wyzwalający – polegający na pobudzeniu inicjatywy ucznia, kształceniu u niego samodzielności – skłania uczniów do postawy aktywnej, twórczej, budzi wiarę we własne siły.

Autorka wskazuje zagrożenia wynikające z budowania „autorytetu” na władzy. Przestrzega, że jeśli nauczyciel opiera swoją pozycję na surowym systemie kar i nagród, na kontroli i podporządkowaniu, to uczniowie będą mu posłuszni, ale zyskają „wymuszony” szacunek.

Podsumowując:

Autorytet nauczyciela oparty jest na trzech filarach:

Wiedza

Umiejętności

Zachowania

Na tej podstawie oceniają nas uczniowie!

Na koniec warto przytoczyć wyniki badań przeprowadzonych przez Monikę Błażejewską (zbieżne z innymi badaniami dostępnymi w różnych opracowaniach)

Za co uczniowie cenią nas najbardziej? (w kolejności wg wyników ankiety)

1. Umiejętności zawodowe.

2. Przygotowanie do lekcji i umiejętność posługiwania się językiem polskim (poprawność i komunikatywność).

3. Znajomość przedmiotu i umiejętność rozbudzania zainteresowania przedmiotem.

4. Sprawiedliwość w ocenianiu.

5. Dobra organizacja pracy na lekcji i pracowitość.

Uczniowie zwracają też uwagę na wygląd i strój (warto o tym pamiętać), ale bardziej liczy się osobowość i wiedza. L. Bojarska cytuje jednego ze swoich rozmówców (uczniów), że wygląd zewnętrzny to tylko „opakowanie”.

Trudno być autorytetem w niesprzyjających okolicznościach, upadku prestiżu zawodu, ogólnego upadku autorytetów. Może natomiast satysfakcjonować fakt, że cieszymy się szacunkiem i sympatią uczniów (o czym świadczą wyniki ostatnio przeprowadzonej ankiety ewaluacyjnej). Nie powinniśmy też narzekać na to, że nasza grupa zawodowa nie cieszy się takim poważaniem jak niegdyś. Po prostu, jak mawiał W. Młynarski „Róbmy swoje”!

Opracowała: Małgorzata Pawlak

Bibliografia:

1. Badura E., Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela, Warszawa, WS i P, 1981, ISBN 83-02-00859-1.
2. Błażejewska M., Autorytet nauczyciela, [online], <http://iwaszkiewicz.edu.pl.autorytetnauczyciela.htm>
3. Bojarska L., Belfer na huśtawce, Warszawa, Wolters Kluwer, 2012, ISBN 978-83-264-0721-5.
3. Drabik J., Na czym polega autorytet nauczyciela, [online], www.profesor.pl/publikacje,17921
4. Góralczyk E., Nauczycielem być..., Warszawa, Fraszka Edukacyjna, 2006, ISBN 83- 88839-03-9.
5. Leśniak M., Autorytet nauczyciela – trudne wyzwanie współczesnej szkoły, www.malopolska.edu.pl/plik/54
6. Vademecum młodego nauczyciela, red. R. Łepik, Kielce, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, 1992, ISBN 83-85230-12-2.
7. Zawadzka Dorota, Autorytet nauczyciela – jak go zdobyć i utrzymać? [online], uploads.wszpwn.com.pl/.../10ad3844_autorytet_nauczyciela_artykuł.pdf.